

ČTVRTLETNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA V LIBERCI

LÉTO 2016

Informační a programové periodikum. K dostání zdarma v síti informačních center a muzeí Libereckého kraje a Euroregionu Nisa. V nákladu 2000 ks vydává Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, Masarykova ul. 11, 460 01 Liberec, <http://www.muzeumlb.cz>, muzeumlb@muzeumlb.cz, tel.: 485 246 111

Německočeská výstava Liberec 1906: znovu na scéně

Kateřina Nora Nováková, fotografie: Milada Dománková, sbírka SM

Ve společném projektu s Oblastní galerií Liberec připomíná Severočeské muzeum v Liberci 110. výročí velkolepého podniku – *Německočeské výstavy v Liberci*. Zatímco se Oblastní galerie ve své expozici soustředila na německé autory a jejich tvorbu prezentovanou zejména v uměleckém pavilónu architekta Josefa Zascheho, muzejní expozice se zaměřila na výstavu více z pohledu historických souvislostí, návštěvníckého servisu a vystavovatelů.

První část expozice, instalovaná ve velkém výstavním sále muzea, přibližuje návštěvníkům celkové roz-

vržení areálu výstaviště s téměř devadesáti pavilóny či pozoruhodnými zastaveními a atrakcemi. Německočeská výstava byla v době svého konání nevidaným podnikem, který do dnešní doby nenalezl v Liberci ani okolí srovnání. Prezentovalo se na ní město Liberec a mnoho dalších měst z celého příhraničí s většinou německy mluvícím obyvatelstvem, rozličná průmyslová odvětví, zemědělství, školství a také nejrůznější zájmové spolky, sportovní kluby i dobročinné organizace. V této souvislosti se návštěvníkům snažíme přiblížit rozmístění jednotlivých

pavilónů na plánu výstaviště a vybrané architektonicky pozoruhodné výstavní pavilóny v podrobnější plánové dokumentaci, kterou k reprodukci laskavě poskytli Státní okresní archiv Liberec.

Další kapitolou výstavy jsou publikace, které byly vydány jak v průběhu výstavy, tak i po jejím skončení. Z původních prezentačních materiálů představujeme nejen výstavní plakát a poštovní známku z návrhu Roberta Leinwebra, ale také další upomínkové předměty s motivy z výstavy – hlavičku dýmky, ruční zrcátko a lžičku se smaltovaným

obrazem hlavního výstavního pavilónu – které nám laskavě zapůjčilo Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. V souvislosti s pořádáním výstavy se našemu muzeu také podařilo zakoupit do sbírek originální reklamní hodiny s motivem výstaviště. Ze soukromé filumenistické sbírky jsou představeny přebaly na krabičky zápalek s dobovými jízdními řády. Prezentujeme také jednorázové i abonentní návštěvnícké vstupenky a pro navození atmosféry také dobové oděvy návštěvníků výstaviště s módními doplňky.

Další dochované autentické předměty z výstavy jsou představeny ve čtyřech stáncích. První z nich je věnován prezentaci firem. Zde jsou zastoupeny výrobky dobového pivního skla libereckých i okolních pivovarů, skleněných lampových stínítek od polubenské firmy Riedel, dobovou lednici liberecké firmy Julius Habenicht nebo produkci vratislavské textilky Ginzkey. V této souvislosti vystavujeme také originální diplom a čestné medaile, kterými firmy oceňovala liberecká Obchodní a živnostenská komora.

Druhým zastavením je expozice odborného školství, které bylo na výstavě reprezentováno téměř třiceti odbornými školami z tehdejších Sudet. Jejich expozice je vyplněna šperky z Jablonecka, autentickými vázami z odborné školy v Kamenickém Šenově, zapůjčenými

Pokračování na straně 2

Fotografie výzdoby velkého sálu muzea při příležitosti návštěvy císaře 22. 6. 1906; autor fotografie: Ferdinand Stracke, Liberec

Pokračování ze strany 1

ze Sklářského muzea Kamenický Šenov, a zdobeným ručníkem z liberecké textilní školy.

Ve třetím zastavení je představena významná liberecká tiskařská firma Gebrüder Stiepel, která vydávala přímo na výstavišti ve svém ryze secesním pavilónu nejaktuálnější noviny. Pro dokreslení dobové atmosféry prezentujeme i ruční tiskařský lis typu Albion, který nám laskavě zapůjčilo Národní technické muzeum v Praze.

Posledním zastavením je expozice k výstavě vydávaných fotopohled-

nic a světlotisků. Představují se zde jednotlivé fotoateliéry, které byly na výstavě zastoupeny svými pracemi – zejména výsadní fotografové výstavy C. Pietzner a Ernst J. Müller, noční fotografie od J. Perskowitz a mnohé další.

V souvislosti s návštěvou Německočeské výstavy samotným císařem Franzem Josefem I. a jeho prohlídkou budovy muzea dne 22. 6. 1906 představujeme návštěvníkům inscenovanou instalaci nábytku s bustou císaře v zeleni okrasných rostlin, naaranžovanou jako replika výzdoby sálu podle dobové

fotografie. Vystavena je i jedinečná pamětní kniha Severočeského průmyslového muzea s originálním císařovým podpisem.

Ve vedlejším výstavním prostoru představujeme předměty z původní muzejní vlastivědné expozice, které byly v roce 1906 zapůjčeny na výstaviště do takzvané soukenické světnice v Domě města Liberce. Je to zejména velký tkalcovský dvoumužný stav, ale také nábytek a vybavení soukenické světnice s oborovými nástroji a nářadím a významné autentické předměty z dob vzniku libereckého soukenic-

kého cechu. Atmosféru navozují vybrané dobové portréty libereckých měšťanů a dobové obrazy Liberce, jejichž výběr byl představen na výstavišti v témže pavilónu. Drobná připomínka je v této souvislosti věnována i tzv. Liberecké hudební výstavě, která se v muzeu v souvislosti s Německočeskou výstavou uskutečnila. Kromě originálních notových záznamů Josefa Proksche mohou návštěvníci zhlédnout významný středověký tzv. Žlutický kancionál v digitalizované podobě, který byl na výstavě roku 1906 prezentován v originále.

Závěr výstavy ukazuje unikáty z odkazu uměleckohistorických předmětů do sbírek muzea od barona Heinricha von Liebieg, který byl na jaře v roce 1906 poprvé zpřístupněn veřejnosti ve formě nové muzejní expozice a sklídlil velmi příznivý ohlas nejen z řad veřejnosti, ale také chválu od samotného císaře.

Všechny textové panely i popisky jsou v rámci vzpomínky na tento velkolepý výstavní podnik provedeny v českém i německém jazyce.

Plně doufáme, že výstava návštěvníky alespoň na chvíli vrátí do doby před 110 lety a zprostředkuje jim ucelený pohled na podobu tehdejšího výstaviště a obsazení nejvýznamnějších výstavních pavilónů. ■

PROTĚJŠÍ STRANA: Wilhelm Emelé: Jezdecká srážka u Dlouhého Mostu 24. června 1866 (Vojenský historický ústav Praha)

DOLE: Rudolf Ginzl: Výstava v noci, 23. května 1906

Prusko-rakouská válka 1866 v Severočeském muzeu

Lubor Lacina, fotografie: Milada Dománková

V posledních letech se nám to jen hemží výročími. V roce 2014 si svět připomínal sto let od začátku první světové války a my v muzeu jsme se jí věnovali ve velkém výstavním sále. V loňském roce uběhlo sedmdesát let od konce druhé světové války a řada exponátů z našich sbírek putovala na výstavy v několika místech České republiky. Letos si výstavou připomínáme mimořádnou Německo-českou výstavu 1906, která v Liberci probíhala před sto desíti lety, na listopad chystáme výstavu při příležitosti stého výročí úmrtí císaře Františka Josefa I. A neaktuálnějším připomínkovým počinem ve výstavních sálech Severočeského muzea je výstava *Prusko-rakouská válka 1866*, kterou jsme zahájili 22. června a je pro návštěvníky otevřena až do 25. září tohoto roku. Právě o ní si nyní budeme povídat.

Před sto padesáti lety došlo na území dnešní České republiky a částečně také v Německu a Itálii k souboru událostí, které se do paměti lidstva zapsaly pod označením „prusko-rakouská válka“. V roce 1866 se střetly dvě dříve spřátelené mocnosti, Prusko a Rakousko, aby prosadily své představy o vlivu ve střední Evropě. Výsledkem války, která byla vedle

napoleonských válek jedním z největších bojových střetů 19. století, byly, jak už to bývá, tisíce mrtvých, raněných a pohřešovaných vojáků, další tisíce postižených civilních obyvatel a samozřejmě mnoho nešťastných pozůstalých. Největší bitva prusko-rakouské války v roce 1866 se odehrála 3. července poblíž Hradce Králové a stála život mnoho tisíc vojáků. Kromě této druhé největší evropské bitvy 19. století se ale válka odehrála i na mnoha dalších místech. Dne 24. června například došlo ke střetu u italské Custozy, ve kterém se italská armáda proti Rakousku snažila o posílení vlivu ve svém regionu a získání bohatého Benátska, které v té době ještě náleželo k rakouské monarchii.

Výstava v libereckém muzeu se nevěnuje válce z roku 1866 jen jako celku, zaměřuje se především na události, které se odehrávaly v Liberci a okolí. Už proto, že pruská 1. armáda a Labská armáda při postupu směrem k Hradci Králové, kde došlo k rozhodujícím událostem, procházely přes oblasti Frýdlantského a Šluknovského výběžku a také přes Liberec. Výstava vypráví o přípravách na válku, o napětí po obou stranách hranice, o příchodu vojsk do našeho města i o srážkách a potyčkách, které se na Liberecku,

Turnovsku a Mimoňsku odehrály. Ať už 23. června u Bedřichovky a Stráže nad Nisou, nebo o den později u Dlouhého Mostu a 26. června u Kuřívod, Sychrova, Českého Dubu a Svijan-Podolí. Jde o události, které stojí ve všeobecném povědomí trochu ve skrytu známějších střetů, celkově ale tvoří mozaiku dění, které na začátku července 1866 vyvrcholilo bitvou u již zmiňovaného Hradce Králové. A zejména se tyto události týkají přímo regionu, jehož historii mapuje badatelská i sbírkotvorná činnost Severočeského muzea v Liberci.

Výstava, kterou do sklonku září 2016 můžete navštívit v našem muzeu, nabízí ke zhlédnutí soubor artefaktů dokládajících události roku 1866 především na Liberecku. Rádi jsme mimo jiné také využili možnosti vystavit řadu předmětů ze sbírek tří českých muzeí – Vojenského historického ústavu Praha, Muzea východních Čech v Hradci Králové a Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě – a patří se poděkovat kolegům ze zmíněných institucí za jejich vstřícnost a pomoc.

Výčet artefaktů z výstavy by byl dlouhý, pojďme se však zmínit alespoň o dvou výrazných exponátech, za jejichž zapůjčení a možnost re-

produkce pro tento článek děkuje Vojenskému historickému ústavu Praha. Jde o předměty unikátní, v Liberci vystavované poprvé, veřejnosti zřejmě ne příliš známé, i když zachycují dění, které proběhlo takřka přímo „za branami“ města Liberce. Jedná se o rozměrné malby zobrazující vojenské srážky u Stráže nad Nisou a u Dlouhého Mostu.

První, menší obraz pochází z autorské dílny malíře Fritze Neumanna a představuje střet rakouských husarů a pruských myslivců ve Stráži nad Nisou dne 23. června 1866. Předvoj pruské 6. pěší divize pronikal směrem od Srbské a poblíž kostela sv. Kateřiny narazil na nepřátelské jezdce. Došlo ke střetu, při kterém se velitel rakouské hlídky četař Emerich Berta pokusil o výpad šavlí proti nepříteli, zasáhl však sousedící strom, byl zasažen výstřelem pruského vojáka a krátce nato zemřel. Jméno Emerich Berta je mezi libereckými zájemci o místní historii poměrně známé, i proto, že ve Stráži nad Nisou jeho osud připomínají dokonce čtyři místa (pamětní desky, pomník a zastavení naučné stezky).

Druhý obraz, nesoucí název Jezdecká srážka u Dlouhého Mostu 24. června 1866, pochází z autorské dílny malíře Wilhelma Emelého,

Fritz Neumann: Srážka u Stráže nad Nisou r. 1866 (Vojenský historický ústav Praha)

proslulého díly zachycujícími různě bitevní scény. Jde o dílo skutečně nezapomenutelné, svými rozměry 1,42 × 2,21 metrů tvoří hlavní exponát a středobod celé výstavy. Jak vyplývá z názvu, zachycuje jezdce srážku na okraji dnešního Liberce, u Dlouhého Mostu, kde se střetli

jezdci z eskadrony durynského husarského pluku č. 6, podporování setninami 1. durynského pěšího pluku č. 31 a 3. durynského pěšího pluku č. 71, na jedné straně a rakouského husarského pluku č. 9 na straně druhé. Nejznámější obětí této potyčky byl rakouský major Franz von Panz,

který ještě v Dlouhém Mostě zemřel. Dalším dějstvím v Panzově příběhu pak byla snaha o převezení jeho těla do hrobky v Pardubicích, která se v rozbourané válečné situaci stala poměrně dramatickou. Major Franz von Panz byl každopádně prvním rakouským důstojníkem padlým v boji

s Prusy a jeho osud dnes na pomezí liberecké městské části Doubí a Dlouhého Mostu připomíná pomník. Přímou v obci Dlouhý Most pak k válce roku 1866 nalezneme další dvě pietní místa a opět tabuli naučné stezky.

Připomněli-li jsme si na dvou příkladech drobné nemovité památky – pomníky a hroby – které vzdávají poslední úctu vojákům i civilním obyvatelům, jimž se prusko-rakouská válka z roku 1866 stala osudnou, dodejme ještě, že na výstavě v Severočeském muzeu prezentujeme přehled těchto míst v oblastech Liberecka, Jablonecka a Českolipska a zmiňujeme také naučné stezky, které přímo v místech válečných událostí vyprávějí o tom, co se zde před sto padesáti lety odehrávalo.

Dovolujeme si tedy pozvat vás k návštěvě výstavy. Naším cílem bylo nejen popsat události staré sto padesát let, ale také zasadit minulý dění do míst v regionu, které Liberečané a obyvatelé kraje pod Jizerskými horami, Ještědským hřebenem a Pojizeří důvěrně znají, a dát návštěvníkům možnost se na místa válečného dění roku 1866 podívat a třeba si naplánovat nějaký letní či podzimní vlastivědný výlet po stopách historie. ■

Minerály a horniny ve sbírkách Severočeského muzea

Martin Pudil, fotografie: archiv SM

Počátky geologické sbírky našeho muzea jsou spjaty již se vznikem Přírodovědného muzea (Naturwissenschaftliches Museum) roku 1879. Snahy o vytváření přírodovědeckých sbírek v Liberci jsou však ještě staršího data a týkají se členů Spolku přátel přírody (Verein der Naturfreunde). Již v roce 1873 byl v časopise spolku (Mitteilungen des Vereins der Naturfreunde in Reichenberg) uveřejněn přehled sbírek Spolku, kde je mj. uvedeno, že sbírka čítá 1000 kusů minerálů a 150 kusů hornin; v dalších letech se sbírky činností členů a za pomoci darů dále rozšiřovaly. Řadu předmětů, nejen geologického charakteru, věnoval v pozdějších letech nově otevřenému muzeu také cestovatel Emil Holub.

Sbírka se podle zpráv ve výše uvedeném časopise utěšeně rozrůstala až do roku 1939, kdy byly sbírky darovány městu, aby byly uchráněny před zničením. V pohnutých dobách ale rada města měla jiné starosti a priority, takže sbírky byly provizorně uloženy v továrním objektu, kde byli později ubytováni také vojáci, kteří si „krátili čas“ ničením a rozkrádáním sbírek. V roce 1945 tak z cenných a rozsáhlých sbírek zbylo jen torzo, navíc bez jakékoliv evidence.

Po několikerém stěhování Přírodovědného muzea a jeho sbírek bylo v roce 1956 rozhodnuto o sloučení muzeí v Liberci do jednoho subjektu – Severočeského muzea. Součástí sbírek této instituce se samozřejmě stala i sbírka geologie. V té době bylo evidováno pouze 223 položek sbírky geologie. Vzhledem k tomu, že zde nikdy nebyl zaměstnán žádný geolog, sbírka se rozrůstala a doplňovala jen velmi pomalu a spíše nahodile. Velkým přínosem byl v roce 1957 nákup pozůstalosti po Rudolfu Wünschovi, známém jabloneckém sběrateli přírodnin.

V současné době má mineralogická sbírka 3453 inventárních čísel. Menší část pochází ještě ze sbírek z 19. století a kromě regionálních sběrů obsahuje i řadu atraktivních minerálů z různých koutů světa, ale i cenné položky geologa Bruno Müllera. Větší část sbírek z pozdějších let má původ již v našem regionu a více tak dokumentuje geologickou složitost a atraktivitu Libereckého kraje. Zastoupeny jsou minerály a horniny zejména z Jizerských hor a Ještědsko-kozákovského hřbetu, méně často pak z Krkonoš, Hrádecka či Frýdlantska.

Sbírka se stala základem pro nedávnou úspěšnou výstavu „Ge-

ODSHORA: Brekie s obsahem křemence a křevlu, který způsobuje načervenalé zbarvení, Vratislavice nad Nisou | Jaspis, Kozákov | Baryt ze sbírky R. Wünsche, Harrachov

ologie Jizerských hor a Liberecka“. Pro další rozvoj cenných a zajímavých sbírek probíhají v současné době jednání o spolupráci s exter-

ními geology tak, aby se geologická sbírka mohla dále rozšiřovat a zvyšovala se její dokumentační i vědecká hodnota. ■

Muzejní park se představuje

Jiří Křížek, fotografie: Milada Dománková, archiv SM

Při procházce muzejním parkem asi málokoho napadne se zeptat, co zde bylo dříve. Předchůdcem dnešního muzejního parku byla botanická zahrada, kterou v těchto místech již v roce 1876 založil liberecký Spolek přátel přírody (Verein der Naturfreunde, založen roku 1849). Jednalo se o první veřejnou botanickou zahradu na území České republiky, která vznikla z občanské iniciativy. Úkolem spolku bylo mj. okrašlování průmyslového města komponovanou vegetací. Botanická zahrada sloužila rovněž k rozšiřování veřejného povědomí o okrasných květinách, keřích a stromech a její podstatnou část tvořila pěšební zahrada situovaná přesně v místech, kde dnes stojí budova muzea. Majitelé domů a správci pozemků si z ní za mírné ceny odebírali sazenice do libereckých zahrad, parků a pro veřejná prostranství. Během krátké doby tak díky spolku přidal Liberec ke své přetrvávající „hrubé“ industriální podobě i přívětivější tvář podhorského města s vilovými čtvrtěmi a veřejnými sady. Nutnou závlahu botanické zahrady zajišťoval blízký potok, který napájel i vodní nádrž, sloužící jako koupaliště do 90. let 19. století (zbytky plovárny jsou patrné na dolním snímku vlevo od rozestavěné muzejní budovy).

Na jaře roku 1895 se po dlouhých jednáních vedení Liberce spolu s Kuratoriem Severočeského průmyslového muzea rozhodlo umístit plánovanou novostavbu muzea nikoli v centru města, ale v prostoru tehdejší botanické zahrady, kde byl navržen nástup do nově vznikající vilové čtvrti. Důvodem pro změnu umístění muzea byla obava z požárů a svou roli sehrála i chystaná tramvajová trať. Město vykoupilo od Spolku přátel přírody původní botanickou zahradu, pozemky věnovalo kuratoriu muzea a přírodovědný spolek na podzim téhož roku otevřel novou botanickou zahradu v místech, kde se dodnes dochovala.

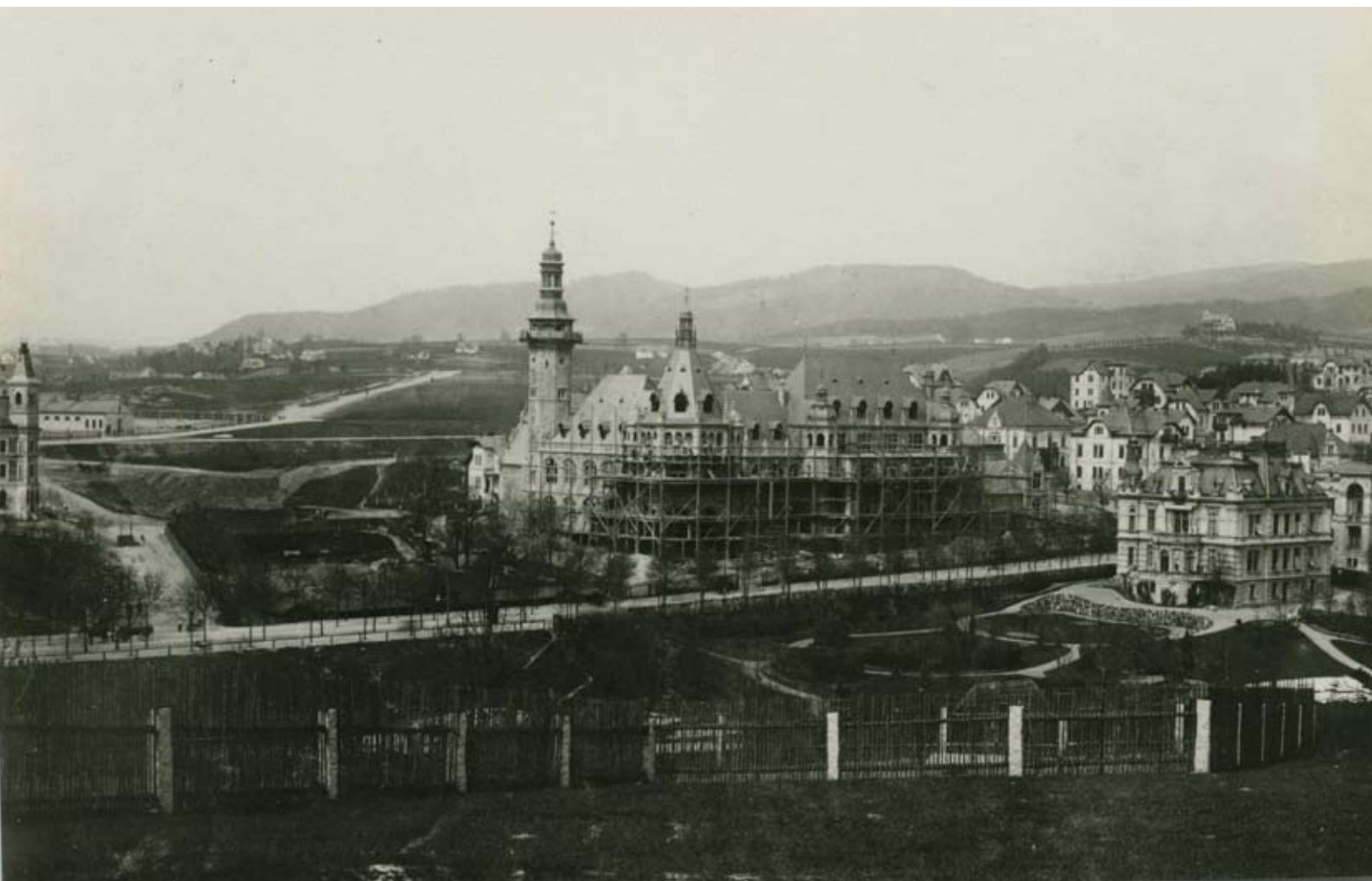
Prostranství kolem muzea, především směrem do tehdejších ulic Císaře Josefa a Radeckého (dnes Masarykovy a Vítězné) se dočkalo od roku 1898 reprezentativní úpravy podle návrhu architektů F. Ohmanna a H. Grisebacha, ale severní část parku zůstala ve zvláštním provizoriu. Spolu s muzeem zde měla být v 90. letech 19. století na

parcelách zrušené zahrady vystavěna též nová budova uměleckoprůmyslové školy, k jejíž realizaci kvůli nedostatku financí už nedošlo. Ve 20. letech 20. století se nápad na novostavbu, tentokrát pro účely muzejní galerie, opět vrátil. Profesor Heinrich Fanta zpracoval roku 1927 architektonickou studii, která ale rovněž nebyla realizována, tentokrát z důvodu světové hospodářské krize. Na stávající podobě bezprostředního okolí muzejní budovy se tak naposledy zásadně podepsala celková rekonstrukce muzea v letech 1982–1988 a výstavba podzemního depozi-

táře v místech zavezeného koupaliště v letech 2002–2003.

Cílem muzea je kompletní revitalizace prostranství kolem budovy tak, aby byla v budoucnu možná například stavební extenze muzejní budovy bez poškození parku. Aktuálně vzniká projekt na muzejní přístavbu ve spolupráci se studenty a pedagogy Českého vysokého učení technického v Praze a University of Hanan v Číně. První fází je prezentace historického parku v rámci obnovené přírodovědné expozice z roku 2014 a nejnnutnější obnova parkového mobiliáře. ■

Muzejní noc pod Ještědem 2016

1 Ředitel Jiří Křížek tankuje palivo do historického autobusu Škoda 706 RTO | 2 Pan Janeček – chrastavský flašinetář v akci | 3 Školní gastronomický stánek z Lom sklářské Kamenický Šenov na hlavním schodišti | 6 Představení soukromého Muzea hraček z Jablonce n. N. | 7 Dětský workshop – výroba muzejní hračky | 8 Sta Štrejlem ve velkém výstavním sále | 12 Hraní (si) v expozici automatofonů s restaurátorem Radkem Janouškem | 13 „Ohňová show“ iQLANDIE na hlavním scho

3

6

5

7

8

9

13

14

15

...nnice nad Popelkou | 4 Improvizovaná výstava historických automobilů před budovou Severočeského muzea | 5 Videoprojekce Střední uměleckoprůmyslové školy
...noviště iQLANDIE v muzejním parku | 9 Ukázka odlévání cínových figurek | 10 Historická tramvaj – stálce muzejní noci | 11 Koncert dixielandu v čele s Adolfem
...dišti před muzeem | 14 Módní přehlídka historického spodního prádla | 15 Dětskými návštěvníky oblíbené hlavolamy z iQLANDIE ■

Muzeum na cestách II.

Lubor Lacina, fotografie: archiv SM

V předminulém čísle muzejního čtvrtletníku jsme si začali povídat o důležité, i když trochu skryté práci při přípravě výstav – o zápůjčkách. Dnes v tomto tématu budeme pokračovat a věnovat se budeme především výstavám připomínajícím válečné události. V tomto článku shrneme loňské zápůjčky týkající se období druhé světové války, na jiném místě tohoto čísla čtvrtletníku se věnujeme zápůjčkám neaktuálnějším – těm k výstavě Prusko-rakouská válka 1866.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA Z LIBERECKÉHO MUZEA PO CELÉ ČESKÉ REPUBLICE

Tak jako rok 2014 přinesl po celém světě připomínky stého výročí začátku první světové války, hned ten následující dal vzpomenout na ještě horší válku, kterou dnes označujeme jako druhou světovou. Kulaté jubileum 70. výročí od jejího ukončení přineslo nejen po Evropě další vlnu pořadů, dokumentů nebo knih a mimo jiné také několik výstav v muzeích České republiky. Severočeské muzeum pro tento rok výstavu na téma druhé světové války nepořádalo, protože jsme se tomuto tématu podrobně věnovali v několika předchozích letech (výstavy a publikace *Industriál války*, *Synagogy v plamenech*, *Za ostnatým drátem*) a významné výročí jsme si připomněli akcí před muzeem na Den vítězství 8. května.

O to větší radost jsme ale udělali kolegům z jiných českých muzeí, kteří výstavy v roce 2015 připravovali a s velkým zájmem „sáhli“ po exponátech z našich sbírek, které v tomto směru nepatří obecně k nejznámějším, ale rozhodně jsou jedny z nejrozsáhlejších a nejbohatších v celé zemi. Napadne vás možná otázka, jak se do krásné historizující budovy libereckého muzea z konce 19. století a zaměřeného převážně na uměleckou historii vlastně dostaly. Odpověď nás zavede zase do Liberce, přesněji do tzv. Henleinovy vily, která dodnes stojí na Husově třídě a ve které během válečných let sídlil místní nacistický vůdce Konrad Henlein. Po skončení války v roce 1945 bylo rozhodnuto, že symbolicky právě v tomto domě bude instalována expozice, která bude shrnovat právě přežitá období a bude jakýmsi mementem hrůz spáchaných v civilizovaném 20. století. Památník nacistického barbarství (později pod názvem Muzeum boje proti fašismu), jak se expozice jmenovala, existoval v letech 1946 až 1964, poté byl zrušen a sbírky byly přestěhovány do depozitářů Severočeského muzea. Stovky předmětů s nacistickou tematikou, které byly ve své době shromažďovány veřejnými sběry, předáváním od partnerských muzejních institucí nebo přivezením z míst válečného utrpení, jsou dnes základem pro tematické výstavy nebo pro zápůjčky mimo Liberec.

Předměty ze sbírek Severočeského muzea na výstavě V ulicích protektorátu Böhmen und Mähren ve Vojenském historickém ústavu Praha

VÝSTAVA „V ULICÍCH PROTEKTORÁTU BÖHMEN UND MÄHREN“ – VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA

Jednou z nejvýznamnějších kulturních událostí roku 2015 byla bezpochyby květnová vernisáž výstavy *V ulicích protektorátu Böhmen und Mähren*. Vojenský historický ústav Praha uspořádal krátkodobou expozici mapující jedno z nejtemnějších období v dějinách českých zemí a pro tento záměr požádal o zapůjčení několika desítek předmětů z libereckých sbírek. Jednalo se především o doklady nacistické perzekuce – mučičí prostředky, předměty z koncentračních táborů a další doklady hrůzných dob. Zvláštní skupinou pak jsou předměty přímo spojené se životy a zločiny dvou nejvýrazněj-

ších nacistických pohlavářů působících na našem území – Konradem Henleinem a Karlem Hermannem Frankem. Nainstalovány jsou citlivě a v koncepci celé výstavy v expozici na pražském Žižkově a návštěvníci si je tam mohou prohlédnout minimálně do konce tohoto roku. Ačkoli se jedná o doklady velmi pochmurné doby a jejich zhlédnutí v návštěvnických i v nás jako správcích sbírek vyvolává smutné pocity, jde bezesporu o jednu z nejvýznamnějších zápůjček ze Severočeského muzea v posledních letech a je pro nás prestižní záležitostí se na tak významné výstavě podílet.

VÝSTAVA „OD SARAJEVA K HIROŠIMĚ“ (A NĚCO NAVÍC) – MĚSTSKÉ MUZEUM V JAROMĚŘI

Další zápůjčka ze sbírek s nacistickou tematikou putovala v květnu loňského roku do Jaroměře. Výstava v nádherném Wenkeově domě, který byl postaven na začátku 20. století jako obchodní dům a ve kterém dnes sídlí jaroměřské muzeum, zahrnovala obě světové války a kromě zajímavých exponátů a instalací, jakou byl například model prvoválečného zákopu, si mohli východočeští návštěvníci prohlédnout také pracovní stůl Konrada Henleina uložený v našich sbírkách. Tento exponát byl před třemi lety zapůjčen i do Národního muzea na výstavu *Aféry* (v rámci výstavního cyklu „Peníze“) a před několika lety jsme jej vystavovali i u nás v muzeu v krátkodobé expozici *Liberec v sevření hákového kříže*.

Návštěvník jaroměřského muzea se ale o velikosti libereckých sbírek mohl přesvědčit i na další, se „Sarajevem“ paralelní výstavě. V budově, kterou navrhl proslulý architekt Josef Gočár, totiž byla instalována výstava jeho interiérových návrhů a dvěma exponáty (křeslo a sekretář) se zde prezentovalo i naše muzeum.

Pracovní stůl Konrada Henleina na výstavě v Městském muzeu v Jaroměři

ZÁPŮJČKY NA DLOUHOU DOBU – HRABYNĚ, HRÁDEK NAD NISOU, PANENSKÉ BŘEŽANY

Neopouštějme ještě období druhé světové války a podívejme se tentokrát na severní Moravu. V půli cesty mezi Ostravou a Opavou byl v malé obci Hrabyně v roce 1980 otevřen Památník ostravské operace. V interiéru monumentální betonové stavby, kterou obklopuje dobová vojenská technika, dnes Slezské zemské muzeum provozuje Národní památník II. světové války a v rámci jeho rozsáhlých expozičních prostor je zde již řadu let zapůjčen jeden z nejcennějších exponátů z našeho muzea – hraniční sloup Československé republiky, který byl pravděpodobně v roce 1938 vyvrácen přicházejícími nacisty. Vzácný artefakt tak doplňuje severomoravskou expozici v době, kdy by v našem muzeu „odpočíval“ v depozitáři. V budoucí nové historické expozici, kterou připravujeme, jej ale určitě chceme mít opět „doma“.

O poznání blíží, mimo dobu druhé světové války, ale tematicky blízko, je „na výletě“ prvorepubliková cedule z hraničního přechodu. Více se dozvíte v muzejním čtvrtletníku z jara 2014, nyní připomeňme jen to, že si ji můžete prohlédnout na výstavě „Celníci a pašeráci v Trojzemí“, která je umístěna v multifunkčním centru Brána Trojzemí na náměstí v Hrádku nad Nisou.

A podívejme se ještě do budoucna a opět trochu dál. Tentokrát se bude jednat o projekt minimálně na celore-

publikové úrovni – v Panenských Břežanech severně od Prahy totiž Oblastní muzeum Praha-východ několik posledních let buduje stálou expozici „Památník národního odboje“, která by se měla věnovat tématu okupace a perzekuce českých zemí během druhé světové války. Umístěn bude v tzv. horním zámku v Panenských Břežanech, kde během válečných let sídlil nechvalně proslulý Karl Hermann Frank, přičemž v sousedním, tzv. dolním zámku působil ještě zločinnější Reinhard Heydrich. Při přípravě expozic v Panenských Břežanech se počítá s rozsáhlou dlouhodobou zápůjčkou právě z našich sbírek a mezi libereckým a brandýským muzeem panuje intenzivní a pro obě strany plodná spolupráce.

PLÁNY DO BUDOUČNA?

S výčtem zápůjček, ať těch z jiných oddělení našeho muzea nebo při vzpomínání na dřívější roky a desetiletí, bychom mohli zaplnit celý muzejní čtvrtletník. Tolik prostoru však nemáme, tak se snad ještě jen podívejme do budoucna. Je nepochybné, že i v následujících letech budou putovat z libereckého muzea na krátkou dobu další předměty, aby potěšily oko nebo rozšířily poznání návštěvníků na mnoha místech České republiky i v zahraničí. Často ještě nevíme, které přesně to budou, ale budeme rádi, když se proslulost libereckých sbírek, které jsou poklady nás všech, bude šířit dál a třeba přiláká do našeho města další návštěvníky. Kromě

ÚSPĚCH MUZEJNÍ PUBLIKACE V NÁRODNÍ SOUTĚŽI GLORIA MUSAEALIS

Dne 18. května 2016 proběhlo v Obecním domě v Praze slavnostní vyhlášení cen Národní soutěže muzeí Gloria musealis. Třetí místo v kategorii muzejní publikace získali Jiří Křížek, ředitel Severočeského muzea v Liberci, a Miloš Hořejš, vědecký tajemník Národního technického muzea v Praze, za knihu Zámek s vůní benzínu. Fotografie ze slavnostního představení knihy nakladatelství Mladá fronta 22. února 2016 v NTM. Zleva: D. Pazdera a T. Černý (nakladatelství Mladá fronta), M. Hořejš, J. Křížek, K. Schwarzenberg, K. Ksandr (NTM), N. Goryczková a M. Kadlec (NPÚ).

samotné přítomnosti ve vitrínách budou totiž tyto liberecké poklady dávat návštěvníkům ještě jednu důležitou informaci. Že existuje Severočeské muzeum, že je připraveno přivítat návštěvníky z širokého okolí a nabí-

nout jim mnoho nového a že se zkrátka vyplatí k nám do muzea a vůbec do Liberce přijet a prožít zde krásné nebo poučné chvíle. A to je možná na všech těch zápůjčkách a výpůjčkách to úplně nejdůležitější! ■

Předměty ze sbírek Severočeského muzea na výstavě V ulicích protektorátu Böhmen und Mähren ve Vojenském historickém ústavu Praha

Úlovek z antikvariátu

Jiří Křížek, fotografie: archiv SM, <http://cs.wikipedia.org>

VLEVO: Architekt Alexander Koch

NAHOŘE: Titulní strana časopisu *Academy Architecture and Architectural Review* z r. 1897

DOLE: Původní podoba vilu Alfreda Ginzkeye ve Vratislavicích; v únoru 1948 dům vyhořel a dnes slouží k soukromému ubytování

Šel jsem si nedávno do jednoho pražského antikvariátu vyzvednout čerstvou kořist z nočního brouzdání po internetu – i přes letité šrámy stále krásnou pohlednici muzejního parku z roku 1906. Profesionální deformace nedovolila, aby to skončilo jen u prohlédnutí pohlednic – co kdyby tu náhodou někde ve spodním regále nebo nahoře na skříni bylo ještě něco dalšího?

A bylo! Polička se slibnou popiskou „Umění a architektura“ hostila pár modrých knížek jakéhosi anglického časopisu o architektuře. Bez mučení se přiznám, že titul „Academy Architecture and Architectural Review“ mi vůbec nic neříkal, ale líbil se mi krásnými ilustracemi i solidností dobových reklam. Uvázl mi v ruce ročník časopisu z roku 1897, to jest z doby, kdy se stavěla budova libereckého muzea. To by se mohlo hodit, ale 300 Kč je dost. Ouha – na začátku je nějaké razítko z knihovny, tak aby to někde nechybělo: „Architekt Antonín Balšánek“. Prima bonus – dotýkaná knížka slavným architektem, odpoledne si jdu navíc vyzvednout cenu do Obecního domu, který Balšánek projektoval. To je znamení, že bych si ten časopis měl koupit, ale tři stovky je hodně. Vyšlo to v Londýně, ale co kdyby tam bylo něco od nás? A je! Na straně 114, 115 a ještě 141 – „Grisebach &

Dinklage. Country Seat of A. Genzkey. Esq. Maffersdorf“. Berlínský architekt Hans Grisebach, podle jehož projektu se zrovna tou dobou stavělo naše

muzeum, za kanálem evidentně zaujal, takže se jeho návrh pro vilu Alfreda Ginzkeye ve Vratislavicích dostal do vybrané společnosti, byť chudáku

Ginzkeyovi zkomolili v rejstříku jméno. Bylo rozhodnuto – za 300 Kč dostatek argumentů pro to, aby kniha jela se mnou do Liberce. Pro zajímavost jsem se večer podíval do databáze Národní knihovny a ejhle! Dotyčný anglický časopis má Národní muzeum, Národní technické muzeum, Uměleckoprůmyslové museum a – Severočeské muzeum v Liberci. Hm – člověk nemůže vědět všechno, co má doma, ale mohl by... Počáteční radost se lehce zakalila, že nosím dříví do muzejního lesa, když máme v Liberci ucelenou řadu časopisu od roku 1896 až do vypuknutí první světové války. Ale moment – dívám se podrobněji do knihovnické databáze. Druhý den si to ještě ověřuji u kolegyně Anny Kašparové z muzejní knihovny a radost opět roste. Časopis máme, ale ausgerechnet ročník 1897 nám už drahně let chybí. Že by si ho někdo z rodiny Ginzkeyů, mecenášů muzea, půjčil a už nevrátil? To už se asi nedozvíme, ale Antonín Balšánek to pro tentokrát napravil – díky.

A nyní trochu faktografie. Časopis *Academy Architecture and Architectural Review* vydával v Londýně od roku 1889 významný švýcarský architekt Alexander Koch (1848–1911). Titul se zaměřoval především na reprodukce soudobých architektonických kreseb a plánů z výstav a soutěží, doplněné

Pokračování na straně 11

Záchrana harcovského kilometrovníku

Jiří Křížek, fotografie: archiv autora

Kulturní dědictví může mít velmi rozličné a nečekané podoby. U monumentálních staveb, vzácných knih nebo starožitných artefaktů z drahocenných materiálů je vše jasné, ale co s kusem žulového kamene, který leží vyvrácený ve škarpe u silnice mezi Jabloncem nad Nisou a Libercem? Pro naprostou většinu lidí zcela nezajímavá záležitost, pro řidiče nebezpečná překážka na cestě a pro cestáře proklínaný „šutr“, o který si pravidelně zničí žací lištu při vysekávání příkopu. Historické dopravní značení je ohrožený typ památek především z důvodu neznalosti a nezájmu. Bezprizorní rozcestníky nebo kilometrovníky sice stále ukazují správné údaje, ale už dávno neodpovídají platným dopravním nařízením. Ještě aby, když vznikaly v dobách rakouské monarchie a první republiky. V čase GPS navigací je už vlastně nikdo nepotřebuje a zajímá se o ně jen nepočetná parta nadšenců.

Co přesně kilometrovník znamená? Odpověď nám může dát třeba Teyssler-Kotyškův Technický slovník naučný z roku 1927: „Čtyřboký hranol, na vrcholu zešíkmený s výrazně vytesanou, černě obtaženou číselnou hodnotou staničení, resp. vzdálenosti od počátku silnice nebo trati.“ Počátky kilometráže na domá-

cích silnicích můžeme hledat v roce 1866, kdy bylo zavedeno značení na tzv. erárních silnicích po půl milích. O deset let později byla celostátně zavedena decimální metrická soustava a míle vystřídaly kilometry.

Hlavní aktér našeho příběhu stojí v ulici Svobody u zastávky MHD Vlčí vrch. Harcovský kámen patří mezi typ tzv. okresních kilometrovníků z počátku 20. století, které osazovala na svých silnicích správa příslušného politického okresu. Časem, lidmi a hlavně vozidly poznamenaný kámen, označující 1. kilometr silnice III/29024, dostal na jaře poslední fatální ránu při dopravní nehodě a zůstal vyvalený u silnice. Nutno poznamenat, že hned následující den kontaktovalo naše muzeum několik libereckých občanů, aby nás na to upozornili.

Na rozdíl od ohrožených kostelů nebo zámků mají tyto dopravní památky jednu nespornou výhodu. K záchraně kilometrovníku netřeba milionů a stavebních firem, stačí tři až čtyři zdatné osoby, lopata, krumpáč, výstražný trojúhelník a chvíle dřiny s žulovým blokem o váze cca 250 kg. Hrubou pracovní sílu tentokrát zajistil harcovský patriot Libor Mičan a kolegové ze Severočeského muzea David Lejsek

Libor Mičan – iniciátor záchrany historické dopravní památky

a Pavel Bříza. Ve finále ještě kolega Lejsek „vyštafíroval“ kilometrovník do původní běloskvoucí podoby jak z časů c. k. cestářství. Budeme jen doufat, že drobná památka dopravního značení zase chvíli přečká bez úhony na rozdíl od ostatních, které

zmizely kvůli nenechavcům a lidské ignoranci.

Pro zájemce o podrobnější historii dopravního značení v Libereckém kraji je k dispozici jedinečná kniha Pavla Jakubce Znamení dálky z roku 2013. ■

Vyvrácený harcovský kilometrovník po poslední autonehodě

Pokračování ze strany 10

fotografiemi realizovaných staveb a sochařských děl. Pro současné studium dějin architektury je zde mimořádně zajímavý kontext a srovnání

slohové inspirace pozdního historismu a secese mezi jednotlivými autory i architektonickými školami. Není náhodou, že se časopis v Čechách dochoval zrovna v knihovnách umělec-

koprůmyslových muzeí, protože sloužil jako učebnice a vzorník architektonických detailů. Časopis překvapivě přežil svého „otce vydavatele“ o dvacet let a vycházel až do roku 1931. V knihov-

ně Severočeského muzea si ho zájemce může prostudovat v otevírací době pro veřejnost, v úterý a ve čtvrtek od 13 do 16 hodin nebo po předchozí domluvě s knihovnicí Mgr. Kašparovou. ■

Letní okurková sezóna, doba dovolených. Mnohými podobnými výrazy je častováno léto, především měsíce červenec a srpen. Přitom pro kulturní instituce je to doba největšího návštěvnického zájmu. A stejně tak i muzejní zaměstnanci se vydávají na dovolené, navštěvují jiná muzea v jiných zemích. Provádí to, co se nazývá obecně „průmyslovou špionáží“. Pro vysvětlenou: Zaměstnanec automobilky asi o dovolené neobjede čtyři jiné automobilky a magistrátní pracovnice nenavštíví magistráty jiných měst a států. U muzejníků a galeristů to je jiné. Ze svého mateřského ústavu vyrazí a za pár dní, nebo dokonce hodin, si prohlíží expozice konkurenčních institucí.

Politicky, kulturně a sociálně nekonkrétně a zároveň velmi zjednodušeně mohou uvést, že na východ od Liberce je situace o něco horší, peníze na kulturu schází více než v naší republice. Na západ je to pak obráceně. Stav očekávaný, celkem jasný. Důležité je, že na pomyslný západ nehledíme jako na konkurenci, ale inspirujeme se a sníme o možnostech. O možnostech interaktivních prvků, které – ať už se nám to líbí nebo ne – jsou standardem jakéhokoliv muzea či galerie, nejmodernějším výstavním fundusu, o reprezentativních katalogích. O tom všem, na co u nás chybí finance. Velký krok na západ Severočeské muzeum podnikne, pokud vše dobře dopadne, v letech 2018 až 2020, kdy proběhne zásadní a velká přestavba s modernizací expozic. Přestavba, která nás i v expozicích přenesení do společnosti významných kulturních institucí. ■

Výstavy Severočeského muzea v Liberci červenec–září 2016

Německočeská výstava v Liberci 1906

17. 6. – 11. 9. 2016

Prusko-rakouská válka 1866

22. 6. – 25. 9. 2016

Sarah Godschan: Gewellt (v rámci Art week Liberec)

9.–16. 9. 2016

Dny evropského dědictví (EHD)

10. 9. 2016

Symposium uměleckoprůmyslových škol LK

27. 9. – 13. 11. 2016

